

a/AÇYK WE DYMYK ÇEKIMSIZLER

Türkmen diliniň çekimsizleri iki uly topara bölünýärler:

1. Açyk çekimsizler: b, w, g, d, f, j, z, ý l, m, n, ñ, r.
Açyk çekimsizler owaz bilen galmagalyň gatyşmagyndan emele gelýärler.

2. Dymyk çekimsizler: k, p, s, t, f, h, ç, ş.
Dymyk çekimsizler sap galmagaldan emele gelýärler.

278-nji gönükme. Aşakdakylary okaň. Soňra has gara ýazylan sözlerdäki çekimsizleriniň haýsylarynyň açyk, haýsylarynyň dymykdygyny aýdyp beriň.

Balkan welaýaty

Balkan welaýaty Watanymyzyň günbatar böleginde ýerleşýär. Welaýatyň düzümünde alty şäher, alty **etrap**, on alty şäherçe bar. Uly Balkan, Kiçi Balkan daglarynyň **tebigaty** baýdyr. Bu welaýat ýurdumyzyň **senagat** taýdan has ösen welaýatlarynyň biridir. Balkan welaýaty Hazar deňzi bilen **araçäkleşýär**. Deňziň kenarynda Türkmenbaşyda, Çeleken-de, **Gyzylsuwda**, Bekdaşda, **Ekeremde**, Awazada, Helesde, Ufrada zähmetkeşler, çagalar dynç alar ýaly ýörite ýerler bar. Balkan welaýaty **seýrek** duş gelýan gazylyp alynýan baýlyklaryň köpüsiniň mekanydyr.

Senagat, mekan sözleriniň manysyny düşündiriň we depderiňize ýazyň.

279-nji gönükme. Göçüriň. Nokatlaryň ýerine degişli çekimsizleri ýazyň we olaryň nähili çekimsizlerdigini aýdyp beriň.

Gaja... aga or...a boýly, giň ma...laýly, ös...ün, gür ga...ly, ökü...iňki ýaly ulla...an gözli, ak sak...ally adamdy. Onuň güne ýanan bug...aýreňk ýüzü...iň ýylgy...ýan mahalyňa duş gelmek ky...dy. Onuň sümelgesi bolan köneje tam oba...yň çe...inedi. Ol şol köneje tam...a üç-dört ýaşly ag...ygy Myrat bilen ýaşaýardy. Obanyň ähli çagala...y Gajar agany söý...ärdiler, ony hor...atlaýardylar, gy...yn-ýazyn Gajar aganyň höwri hem sol çagalar bolýardylar.

(A.Gowsudow, «Gajar aga»).

Hekaýajygyň temasy anyklaň we ony iki abzasa bölüň. Her bölege sözbaşy tapyň.

280-nji gönükme. Nakyllary okaň. Soňra ilki açyk çekimsizleri, zyndan dymyk çekimsizleri saýlap göçüriň Bir çekimsizi iki gezek ýazmaň.

NAKYLLAR:

Köp ýaşan bilmez, köp okaň biler.

Bu günki işiňi ertä goýma.

Saýany ekmedik salkynda ýatmaz.

Çekseň zähmet, ýagar rähnet.

Ýaltanan ýal tapmaz.

Aty baryň ganaty bar.

Düýe ýitmese semremez.

Mal eýesiniň gözünden suw içer.

Çopansyz goýun dagar.

Ekin eken peýda görer.

Il oňlasa, atyňy soý.

Birinji we ikinji nakylyň manysyny, olarda ýöredilýän öwüt-nesihaty aýdyp beriň.

281-nji gönükme. Şygry labyzly okaň, soňra diňe açyk çekimsizleri göçürüp alyň. Bir açyk çekimsizi gaýtalap ýazmaň.

BAGT IÇİNDE

Janym, tenim,	Gün nura baý,
Göz röwşenim	Gijeler aý,
Watanym hem halkymdyr!	Durmuş doly ýalkymdyr.
Her bir zaman,	Günde-günde,
Güýç aýaman,	Bagt içinde,
Oňa aýdym düzerin.	Men gulaçlap ýüzerin.

(R.Seýidow).

282-nji gönükme. Okaň, soňra diňe dymyk çekimsizleri göçürüp alyň. Bir dymyk çykimsizi gaýtalap ýazmaň.

KIM BILMEŞEK

Depesinden deşýändirler,

Müň metrden aşýandyrlar,

Ýer gatlagyň gemrip-gemrip,

Dik üstünden düşýändirler.

Motorlary janlandyrar,
Al howany ýañlandyrar,
Münseň atdyr, uçsaň guşdur,
Ýakyn-daşy deňlendirer.

Şondan soňra çogup çykar,
Turbalardan dynman akar.

Eýesiniň emri şeýle—

Zawodlara baryp döker.

Ol nämekä?

Ol nämekä?

Kim bilmeşek?

Kim bilmeşek?

(B. Kerbabaýew).